

GÉGÉNYNÉ UTASY JUDIT¹

Tizennégy éven aluli tanúk a büntetőeljárásban

„Az a mód, ahogyan egy társadalom a gyermeket kezeli, nemcsak törődésének és együttműködésének fokát jelzi, hanem jól tükrözi az adott társadalom igazságérzetét, jövő iránti elkötelezettségét, valamint azt is, mennyire fontos számára az eljövendő generációk emberi feltételeinek javítása.”²

I. Bevezetés

Hazánkban – sajnálatos módon – több tízezer gyermek és fiatal található a büntetés-végrehajtás intézményrendszerén belül, és évente körülbelül 6000 gyermek lesz valamilyen bűncselekmény áldozata.³

A gyermekek és az ő védelmüket szolgáló jogi környezet kérdése az egyre változó globális térben, az utóbbi időszakban fokozatosan előtérbe kerültek. Köztudott, hogy a gyermeki lelket ért trauma és megrázkódtatás meghatározó nyomot hagy maga után, majd egy bevésített negatív érzelmi élménnyé alakul a gyermek felnőtt élete során. Miközben a bűnözés korfáját áttekintve az is megfigyelhető, hogy tendenciózusan tolódik a gyermekkorúak felé, egyre több gyermek válik áldozattá és elkövetővé, és kerül be az igazságszolgálati gépezetbe.⁴

Ezek a nagy számok jelentős kihívást jelentenek a gyermekvédelmi ellátórendszer számára, és mivel ezek a tizennyolc év alatti személyek már kapcsolatba kerültek a hatóságokkal, a nem megfelelő módon és időben történő megelőzés hiányában a jövőben nemcsak a gyermekvédelmi szakellátás (ahová évente körülbelül 5000 új gyermek kerül be⁵) feladatai nehezdednek el, hanem ezzel párhuzamosan az igazságszolgáltatás szerveszetrendszere is, hiszen ezek a gyerekek tanúként, sértettként,

azaz áldozatként (például, ha bűncselekményt, vagy szabálysértést követnek el ellene) és/ vagy elkövetőként (például, ha bűncselekményt, vagy szabálysértést követ el), illetve mostanság tömegesen, mint menedéket kérőként, vagy egyéb érdekeltként is bekerülhetnek ebbe az alapvetően felnőttek részvételével működő gépezetbe.

Természetesen fontos a másik oldal, vagyis a gyermekek megismertetése és felkészítése az őket megillető jogokról, illetve arról, hogy amennyiben bármilyen formában bekerülnek az igazságszolgáltatás rendszerébe mit várhatnak el, és mi várható el tőlük.

A gyermekek, ahogyan azt tapasztaljuk, nemcsak különböző bűncselekmények sértettjeivé, de ennek következtében büntetőeljárások részeseivé is válnak, amely komoly traumaként nehezedik rájuk. Ezekben a büntetőeljárásokban komoly ellentét feszül a tényállás tisztázásának szükségessége és a tizennyolc életév alatti sértettek védelem iránti igénye között.

Különösen problémás és szívszorító az a helyzet, amikor a gyermek a saját szülőjével kerül szembe az eljárás során, és saját szülőjére nézve kellene terhelő vallomást tennie. A gyakorlatban általánosan felmerülő probléma, hogy a büntetőeljárás középpontjában nem a gyermek legjobb és mindenekfeletti érdekének a biztosítása áll.

E konfliktus csak egy valóban gyermekközpontúan működő igazságszolgáltatási rendszeren belül oldható fel, ahol a gyermekek kihallgatását megfelelően képzett, szakmai kompetenciákkal bíró, empátiás szakemberek végzik.⁶

Dolgozatom témájaként a gyermekek kihallgatási sajátosságaira fókuszáltam, mellyel kapcsolatban Herke Csongor professzor álláspontja szerint „félrevezető szólnunk, hiszen az eljárásjogban beszélhetünk tizennyolc éven aluli és tizennégy éven aluli személyek kihallgatásáról”,⁷ melyre figyelemmel a vizsgálódásomat az egyik talán legtöbb kérdést és bizonytalanságot felvető, tizennégy év alatti tanúként történő kihallgatási sajátosságaira irányítottam. A könnyebb érthetőség miatt a tanulmányban a tizennégy éven aluli személyekre egységesen használok a gyermek megnevezést.

II. Gyermek az igazságszolgáltatás rendszerében

„Nincsenek gyerekek – emberek vannak, csak más a fogalomrendszerük, mások a tapasztalataik, ösztöneik és érzelmi reakcióik. Gondolj mindig arra, hogy nem ismerjük őket”. (Janusz Korczak)

⁶ KEREZSI Klára: *A nédtelen gyermek*. Az Országos Kriminológiai és Kriminalisztikai Intézet Tudományos Kiadványa. Budapest, Közgazdasági és Jogi Kvk., 1995., 173. o.

⁷ HERKE Csongor: Lehet-e tanú gyermekkorú vagy fiatalok? In Gál István László (szerk.): *Tanulmányok Tóth Mihály professzor 60. születésnapja tiszteletére*. Pécs, PTE ÁJK, 2011., 281–292. o.

¹ Bíró, Kisvárdai Járásbíróság.

² Javier Peres de Cuellar volt ENSZ-főtitkár előadása, ami elhangzott 1989 szeptemberében a Gyermekjogi Egyezményekkel kapcsolatos olaszországi nemzetközi tanácskozáson.

³ AJB Projektfüzetek; Gyermekközpontú igazságszolgáltatás, Gyermekjogi projekt 2013/1., Előszó 5. o.

⁴ MAGYAR Irma – VÁRI Vince: A különleges bánásmód a büntetőeljárásban, fókuszban a gyermekkor, *Magyar Rendészet*, 2020/4., 17. o.

⁵ LUX Ágnes előadása a 2012. november 22. napján megrendezésre került Nemzetközi Gyermekjogi Konferencián, Alapvető Jogok Biztosának Hivatala, Budapest.

II.1. Általános megállapítások – nemzetközi kitekintéssel – a „gyermekbarát igazságszolgáltatásról”

A gyermekeknek megvan a saját kis világa, de mégis a mi felnőtt világunknak is részei kell, hogy legyenek, ami nem mindig egyszerű. Éppen ezért néha iránymutatásra, idegenvezetőre van szükségük, aki felel a kérdéseikre, és ha kell, megmutatja nekik a helyes irányt.⁸

A büntető igazságszolgáltatással tanúként kapcsolatba kerülő gyermekek jellemzően szexuális, illetve élet vagy testi épség elleni bűncselekmények áldozatai. Ilyen ügyekben sokszor ő az egyetlen személy, aki az elkövetővel jelen volt a tett helyszínén, ezért a büntetőeljárás eredményes lefolytatásának a kulcsa lehet a tőle szabályszerűen és szakszerűen beszerzett tanúvallomás. Az eljárásban részt vevő személyeknek azonban a fenti célon túl figyelemmel kell lenniük a gyermekek – korukból fakadó – speciális érdekeire is. A személyiség huszonnégy éves korig nem alakul ki teljesen. Ebben az időszakban az ember az érdekeinek felismerésére és azok érvényesítésére csak korlátozottan képes. Különösen igaz ez a tizenéves év alatti gyermekekre, akik a személyiségfejlődés korai szakaszában vannak és kiszolgáltatottak az őket körülvevő felnőtteknek.⁹

Ezért fontos, hogy a büntetőeljárásba olyan garanciák legyenek beépítve, amelyek biztosítják a gyermekek lehetőség szerinti kíméletét és jogaik – az általános emberi jogok részeként történő – alapjogvédelmét.

E körben kiemelés érdemel az 1989. november 30. napján, az ENSZ Közgyűlése által New Yorkban elfogadott, a *Gyermekek Jogairól szóló Egyezmény*, melyet Magyarország Országgyűlése 1991 őszén ratifikált, és az *1991. évi LXIV. törvénnyel* hirdetett ki.¹⁰

A Gyermekek jogi Egyezmény Preambulumában rögzíti, hogy „a gyermeknek, figyelemmel fizikai és szellemi érettségének hiányára, különös védelemre és gondozásra van szüksége, nevezetesen megfelelő jogi védelemre, születése előtt és születése után egyaránt”.¹¹

Fontosnak tartom kiemelni az Egyezmény 12. cikkében foglalt szabályozást, mely azon követelményt fogalmazza meg, hogy az ítélőképessége birtokában levő gyermek az őt érintő eljárásban, minden őt érintő kérdésben szabadon kinyilváníthassa véleményét, azt pedig az eljáró hatóság a gyermek érettségi fokára, korára figyelemmel kellő mértékben figyelembe vegye. Ebből a célból lehetőséget kell biztosítani a gyermek számára arra, hogy bármely bírói vagy közigazgatási eljárásban, amelyben érdekelt, akár közvetlenül, akár képviselője útján, a hazai jogszabályokban foglalt eljárási rendelkezéseknek megfelelően meghallgassák.¹²

A Gyermekek jogi Egyezményt később három *Fakultatív Jegy-*

zökönyvvvel (optional protocols”) pontosították,¹³ majd a *Liszaboni Szerződés*¹⁴ ratifikálását követően, az annak részeként 2009 decemberétől hatályossá váló *Alapjogi Charta* tette az aláíró és ratifikáló uniós tagállamok általános kötelezettségévé a gyermekek jogainak alapjogvédelmét, kihangsúlyozva, hogy a hatóságok és magánintézmények tevékenységükben a *gyermekek mindenkifelett álló (legfőbb) érdekét tekintsek elsődleges szempontnak*.

Ezen nemzetközi törekvéseknek, a regionális és globális folyamatok összhangjának is köszönhetően megteremtődött a lehetőség, és az igény is arra, hogy az igazságszolgáltatást is gyermekközpontúvá tegyék, és magát a gyermekbarát igazságszolgáltatás kereteit tartalommal töltsék meg.

Ebben a vonatkozásban a gyermekek igazságszolgáltatásáról szóló 2008-ban született *ENNSZ Iránymutatás* fogalmaz meg releváns szabályokat és a tagállamok, így hazánk számára is követendő és betartandó alapelveket.¹⁵

A gyermekbarát igazságszolgáltatás konkrét fogalom meghatározására az Európai Tanács 2010 őszén elfogadott Gyermekekbarát igazságszolgáltatásról szóló Iránymutatásában került sor, mely egy olyan igazságszolgáltatási rendszerként írja le, amely garantálja, tiszteletben tartja és hatékonyan érvényre juttatja valamennyi gyermeki jogot az elérhető legmagasabb színvonalon az alapelvek szem előtt tartásával, a gyermek fejlettségének, érettségi fokának és az ügy körülményeinek figyelembevételével.

Az e témában neves szakember, Gyurkó Szilvia elsődlegesen a gyermek oldaláról értelmezve az eljárási abúzus megelőzését, a gyermekbarát eljárást akként definiálja egyik tanulmányában, hogy az „azoknak a jogoknak, eljárási módszereknek, protokolloknak és szakmai működéseknek, együttműködéseknek az összességét jelenti, amelyek révén egy eljárás az abban érintett gyermek számára nem traumatizáló, jogait és szükségleteit szem előtt tartó és érvényesítő. A gyermekbarát működés követelménye nem csak az igazságszolgáltatás rendszerében kell, hogy érvényesüljön (polgári, büntető- és peren kívüli eljárásokban), hanem minden olyan eljárásban, amiben – bármilyen eljárási pozícióban vagy szerepben – gyermek szerepel.”

„A gyermekbarát eljárás követelménye (azonban) nem tesz különbséget az egyes »szerepek« között, és a gyermeket sui generis megilletik azok a jogosítványok, amelyek gyermekbaráttá minősítenek egy eljárást.”

A gyermekek gyakran vannak érintve az igazságszolgáltatásban, és főleg olyan negatív események kapcsán, amelyek döntő kihatással bírnak egész további életükre, elég csak egy bántalmazás miatt indult büntetőeljárásra gondolnunk. Ezért is lényeges, hogy a büntetőeljárás minden szakaszában tudatosítsuk és megértessük: *mi történik veled, cselekedeteinek mik a következményei, és éreztetni kell folyamatosan*, hogy nekünk és nálunk számít az ő személye és élethelyzete is. A büntetőeljárás jellegzetesen rideg és *bürokratikus eredménycentrikus* működését sajátos jogintézmények büntetőeljárásba építésével

8 KORCZAK, Janusz: *A gyermek joga a tiszteletrre*. Internátus. Nyári táborozás. Árvaház. Flaccus Kiadó Debrecen, 2017. 32. o.

9 <https://arsboni.hu/gyermek-tanuk-buntetoeljarasban-kihallgatas-regis-es-az-uj-buntetoeljarasi-torveny-szerint/> (letöltés:2023.12.03.).

10 <http://gyermekbarat.kormany.hu/a-gyerekjogok-tortenete> (letöltés: 2016.03.20.).

11 1991. évi LXIV. törvény a Gyermekek jogairól szóló, New Yorkban, 1989. november 20-án kelt egyezmény kihirdetéséről.

12 1991. évi LXIV. törvény a Gyermekek jogairól szóló, New Yorkban, 1989. november 20-án kelt egyezmény kihirdetéséről.

13 www.unicef.hu/a-gyermekjogi-egyezményhez-csatolt-fakultatív-jegyzokonyvek [letöltés:2016.03.20.].

14 www.europa.eu/eu-law/decision-making/treaties/index_hu.htm [letöltés: 2016.03.20.].

15 www.unicef.org/protection/RoL_Guidance_Note_UN_Approach_Justice_for_Children_FINAL.pdf [letöltés:2016.03.20.].

lehet csillapítani. Különösen olyanokkal, amelyek nem alázák meg a gyermekkorút, ellenben érzetetik vele, hogy személye fontos a hatóságoknak, vele emberségesen és megértően bánnak, vallomását és közreműködését pedig kellő súllyal veszik figyelembe. Eljárásukkal elkerülve minden olyan káros érzelmi ingert, illetőleg hatást, amely a személyiségfejlődésükben hátrányos nyomot hagyna.¹⁶

A gyermekeknek joguk van az igazságszolgáltatáshoz való hozzáféréshez, a bírósági eljárásban való részvételhez, véleményük és tanúvallomásuk meghallgatásához és figyelembevételéhez, valamint ahhoz, hogy a bírósági eljárás során a lehető legnagyobb gondossággal bánjanak velük. Számos kutatás mutatott rá arra, hogy a bírósági eljárásban való részvétel traumatikus lehet számukra, és másodlagos viktimizációt okozhat. Ezért szükséges a fejlődési igényeikhez igazodó, sajátos megközelítést és a kikérdezésük eltérő módját kialakítani. A gyermekek és a serdülők működésükben (kognitív, intellektuális, érzelmi) különböznek a felnőttektől. Ezért a velük (áldozatokkal vagy tanúkkal) foglalkozó szakemberek számára alapvető fontosságú, hogy tisztában legyenek az egyes fejlődési szakaszok sajátosságaival és megértésük azokat.¹⁷

II.2. A gyermek fejlődéslélektana és tanúzási képessége

Elek Balázs professzor több művében is hangsúlyozza, hogy „a gyermekek fejlődésének minimális ismerete szükséges ahhoz, hogy a gyermekektől megfelelő információhoz lehessen jutni. Nem lehet a tizennégy év alatti életkort homogén csoportként kezelni, hiszen más és más a kapott információ pontossága egy kora gyermekkorban, kisiskoláskorban, iskoláskorban és serdülőkorban lévő gyermekeknél. Aki tisztában van a különböző fejlődési szakaszokkal, jobban megítélheti, hogy egy bizonyos korú gyermek megértette-e a kérdéseket, és hogy sikeresen tudja-e közölni gondolatait, érzéseit.”¹⁸

A szakirodalomban megjelent egyik álláspont szerint „már 2 éves gyerekek is képesek visszaemlékezni megtörtént eseményekre viszonylag hosszú időn keresztül, főként, ha volt valamiféle előzetes tudásuk is a történetekre vonatkozóan. 3 éves kor után a gyerekeknek már megvan a képességük, hogy hozzávetőlegesen pontos és teljes tanúvallomást tegyenek, ha a meghallgatásuk előtt vagy annak során nem próbálják befolyásolni őket félrevezető információkkal vagy szuggesztív kérdésekkel.”¹⁹

A „4-5 éves gyermekek elmesélik, elmagyarázzák a megtörtént eseményeket. Elmondják, hogy mit gondolnak, mit érznek. Egyre bonyolultabb szabályokat is megértnek, és többnyire tiszteletben tartják azokat. Folyékonyan beszélnek, érvelnek, kérdeznek, értik a válaszokat, magyarázat útján képesek tanulni. Képesek múltbeli dolgokról beszélni, képesek azokat felidézni, és ehhez nincs szükségük külső tárgyakra. Még

mindig szeretnek a szülők, a felnőttek kedvére tenni, és nem szeretik, ha a felnőttek valamiért megszidják őket. Emiatt időnként hazudnak, mert rájönnek, hogy a felnőttek nem mindent látnak.”²⁰

5 éves korban természetes, hogy összekeveri a mindennapos valóságot és a mese szálait úgy, hogy magát is beleszövi. Ezek a gyermeki lelkiállapot és fantázia megnyilatkozásai.²¹

A „6 és 10 év közötti gyermek éles megfigyelő képességgel rendelkezik a részjelenségeket illetően és megfigyeléseit pontosan megtartja emlékezetében. A jelenségek összefüggéseit azonban nem képes felismerni és kifejezni. Ezért helyes, ha a kihallgató az ilyen korú gyermekeket a részjelenségekre vonatkozóan kérdezi ki. Az így kihallgatott 6 és 10 év közötti gyermekek igen jó tanúk lehetnek, ha vallomásukat minden befolyásoltságtól mentesen teszik meg, azaz kevésbé hatnak náluk szubjektív tényezők, ellenállóbbak is a befolyásolással szemben. Nagyon fontos azonban kiemelni, hogy erőteljes befolyásolás hatására bármelyik gyereket rá lehet venni, hogy ne az igazságnak megfelelő vallomást tegyen.”²²

Ez a kisiskoláskor időszaka, amikor figyelmüket sok minden befolyásolja, úgy mint a gyerekek idegrendszeri alkata, vérmérsékleti típusa, érzelmi fejlettsége, vagy a figyelem tárgya.²³

„Ebben az életszakaszban a gyermek éles megfigyelő képességgel rendelkezik a részjelenségeket illetően és megfigyeléseit pontosan megtartja emlékezetében. A jelenségek összefüggéseit azonban nem képes felismerni és kifejezni. Ezért helyes, ha a kihallgató az ilyen korú gyermekeket a részjelenségekre vonatkozóan kérdezi ki. Az így kihallgatott 6 és 10 év közötti gyermekek igen jó tanúk lehetnek, ha vallomásukat minden befolyásoltságtól mentesen teszik meg, azaz kevésbé hatnak náluk szubjektív tényezők, ellenállóbbak is a befolyásolással szemben. Nagyon fontos azonban kiemelni, hogy erőteljes befolyásolás hatására bármelyik gyereket rá lehet venni, hogy ne az igazságnak megfelelő vallomást tegyen.”²⁴

A 10 és 14 év közötti gyermek „már a valóság megragadására és a jelenségek összefüggéseinek kifejezésére törekszik, ezenkívül ösztönösen szintén ellenáll a befolyásolásnak. Értelmes és jó kifejező képességgel rendelkező ilyen korú gyermek általában ideális tanú lehet. Ez a korosztály azonban hajlamos arra, hogy az észlelt valóság elemekbe irreális elképzeléseket vegyítsen, és előfordul, nem képes a valóságos és a képzeltelemek szétválasztására.”²⁵

Megállapítható, hogy az egyes gyermekek az előzőekben bemutatott jellemzőkből lényeges eltéréseket produkálhatnak. Ennek oka lehet, ha a gyermek kortársaitól pozitív, vagy éppen negatív irányban nagyon eltérő értelmi képességgel, intelligenciával rendelkezik, nyelvi kifejezőképessége, szókincsé átlag feletti vagy alatti, családi háttere kimagaslóan jó, vagy éppen kedvezőtlen, szorongó-zárkózott, vagy nyílt-extrovertált típusú.²⁶

20 BECSE Zsuzsanna: Kiskorú tanúk kihallgatásának taktikái, <http://www.jogiforum.hu>files>publikációk/letöltés:2024.május.19.>

21 ELEK Balázs (2011) i. m. 93–111. o.

22 KULCSÁR-PÁSZTOR i. m. 7. o. (Hivatkozva IBOLYA Tibor i. m.).

23 BECSE i. m. (letöltés: 2024. május 19.).

24 KULCSÁR-PÁSZTOR i. m. 7. o. (Hivatkozva IBOLYA Tibor i. m.).

25 CSEHNÉ dr. Varga Gabriella: A tanú kihallgatásának taktikája a nyomozásban. Ügyészségi Értesítő, 1977/4.

26 KULCSÁR Mónika: A gyermek tanúkénti kihallgatásának specifikumai. *Büntetőjogi Szemle*, 2017/2. 85–86. o.

16 MAGYARI-VÁRI: i. m. 18. o.

17 KUHIL Andrea: Gyermek tanúk kihallgatása és a gyermekbarát igazságszolgáltatás. *Büntetőjogi Szemle*, 2021/2. 52–57. o.

18 ELEK Balázs: Az életkor jelentősége a gyermekkorú tanúk kihallgatásakor a büntetőeljárásban. *Belügyi Szemle*, 2011., 3. szám 93–111. o.

19 IBOLYA Tibor: Kihallgatási taktika a nyomozásban; <http://ibolyatibor.atw.hu/Sajat/3.pdf>. (letöltés:2024. május 19.) KULCSÁR Gabriella – PÁSZTOR Attila: A gyermek-tanúvallomások információ tartalmának torzulási lehetőségei: *Rendészeti Szemle*, 2007/5., 82–98.

Az azonban biztosan kijelenthető, hogy a gyermekek tanúkénti kihallgatásának feltétele egyrészt bizonyos intellektuális szint, másrészt a spontán megfigyelő- és emlékezőképesség, harmadrészt pedig a megfelelő szókinccs és kifejező-készség megléte.²⁷

II.3. Jogszabályi háttér a tizennégy év alatti tanúk kihallgatásához

A 2012. évi C. törvénnyel elfogadott Büntető Törvénykönyv (Btk.) továbbra is a tizennegyedik életévnél húzza meg a *gyermekkor* határát.

Ugyancsak fontos megemlíteni a Btk. azon rendelkezését, amely kizárja az elévülést, ha a bűncselekmény sértette a bűncselekmény elkövetésekor a tizennyolcadik életévét nem töltötte még be.

A gyermekközpontú igazságszolgáltatás alapvető tételeinek megjelenése Magyarország büntetőeljárás törvényében, a 2018. július 1. napjától hatályba lépett *2017. évi XC. törvényben* (Be.) tetten érhető. Rendelkezései értelmében az eljárást *szóron kívül* kell lefolytatni, ha abban tizennyolc életév alatti sértett – vagy terhelt – vesz részt. Mindez ugyan egy pozitív tényező, de az elsőbbségen túl tekintettel kell lenni magának az eljárásnak a hosszára is. Annak keretei között arra kell törekedni, hogy az minél rövidebb időn belül lezárásra kerüljön, *részben a gyermek lelki fejlődésének megővése, részben pedig az emlékek formálódása miatt, amely szükségképpen bekövetkezik egy hosszú eljárás során.*²⁸

A Be. ambiciózus módon, a gyermekek sajátos eljárási helyzetét figyelembe véve egységbe foglalta az addig csupán szét-szórva megtalálható szabályozási normákat, biztosítva és a hatóságok számára előírva ezzel a gyermeki jogok teljesebb érvényesítését a büntetőeljárásban.

Konceptcionális változást hozott, hogy a Be. az 1998. évi XIX. törvényhez (régibei Be.) képest az eljárásban szereplő minden, úgynevezett „különleges bánásmódot igénylő személyt” fokozottan véd.

Mérlegelés nélkül, a *Be. 82. §-ának* kötelező előírása folytán „különleges bánásmódot igénylő személynek” minősül az adott eljárási cselekmény idején tizennyolcadik életévét be nem töltött személy. Mindez azt jelenti, hogy nem a bűncselekmény elkövetési ideje irányadó, hanem a büntetőeljárásban végzett eljárási cselekmény időpontjában kell tizennyolc életév alatti lennie a kihallgatandó személynek.²⁹

A *Be. 85. § (1) bekezdés a)–k) pontjai* részletesen felsorolják, hogy az eljáró hatóságok milyen konkrét intézkedéseket tehetnek az ilyen személyek védelmében (pl. személyes adatok és magánélet védelme, eljárási cselekmények haladéktalan és ismétlés nélküli megtétele, sértett és terhelt szükségtelen találkozásának elkerülése, kép- és hangfelvétel készítése, különleges meghallgatószoza, illetve videokonferencia használata stb.).

²⁷ MEDVE Judit: Rendőri kommunikáció a gyermekkorúakkal. *Belügyi Szemle*, 2014.12. sz. 27–59. o.

²⁸ [https://juratus.elte.hu/a-gyermekkor-valamint-a-beleegyezés-jelentosege-az-igazsagszolgalatasban/Vagi_Kata_\(letoltés:2022.03.22.\)](https://juratus.elte.hu/a-gyermekkor-valamint-a-beleegyezés-jelentosege-az-igazsagszolgalatasban/Vagi_Kata_(letoltés:2022.03.22.))

²⁹ <http://pecshor.hu/periodika/XXI/bertaldoandras.pdf>; BERTALDO András: A 18 éven aluliak kihallgatásának néhány kriminalisztikai-büntetőeljárás szempontja 175. o.

A tizennegyedik életévét be nem töltött sértettekre és tanúkra vonatkozó speciális szabályokat a *Be. 88. § (1) bekezdésének a)–d) pontjai* tartalmazzák. Ennek értelmében:

- a sértett/tanú csak akkor hallgatható ki, ha a *tőle beszerezhető bizonyíték mással nem pótolható,*
- kihallgatásának továbbra is *erre szolgáló vagy arra alkalmassá tett helyiségben* való elvégzésére kell törekedni, feltéve, hogy jogai gyakorlásának, kötelezettségei teljesítésének elősegítése és kímélete más módon, vagy intézkedéssel nem biztosítható,
- amennyiben az eljárási cselekmény eredményességét nem veszélyezteti, a nyomozás során a nyomozó hatóságnak biztosítania kell, hogy *az eljárási cselekményt minden alkalommal ugyanazon személy végezze, és*
- a sértett/tanú kihallgatásáról *kép- és hangfelvételt* kell készíteni (mindezt a többszöri kihallgatás elkerülése és a vallomás utólagos elemezhetősége érdekében).³⁰

Régóta vágyott volt a hatályos eljárásjogi törvénybe beemelt korlát, miszerint a tizennegyedik életévét be nem töltött tanú *szembesítése* nem rendelhető el [*Be. 88. § (2) bekezdés*] és a tizennégy és tizennyolc év közötti tanúk szembesítése is csak hozzájárulásukkal.

A speciális szabályokon kívül a tizennegyedik életévét be nem töltött személyek esetén a *Be. 87. §* rendelkezéseit is alkalmazni kell. Amennyiben továbbá az érintett nemi élet szabadsága és a nemi erkölcs elleni bűncselekmény sértette, úgy a *Be. 89. §-a* is együttesen alkalmazandó e rendelkezésekkel.

A fent írt jogszabályi rendelkezések közül kiemelendő, hogy 2018. július 1. napját követően *megszűnt a nyomozási bíró szerepe* a tizennyolcadik életév alatti tanúk kihallgatását illetően, ugyanis ez kizárólag a nyomozó hatóság feladata.

E törvényi szabályozás alapvető célja az volt, hogy ezzel csökkentsék a kihallgatások számát, hiszen korábban a régi Be. hatálya alatt rendszeresen előfordult, hogy az első, rendőrség általi kihallgatást követően a tizennyolcadik év alatti sértettet *még a nyomozási bíró is kihallgatta, újra felidézve benne az elszennvedett traumákat.*

A törvény erőteljesebben lép fel annak érdekében, hogy a tizennyolc év alatti tanú *ne találkozzon a terhelttel* az eljárás során, ezért alapszabályként megtiltja, hogy a kihallgatásuk helyszínén a terhelt és a védő személyesen jelen legyen. Ez csak abban az esetben lehetséges – a bíróság, ügyészség vagy nyomozó hatóság mérlegelése alapján –, ha a kihallgatást a terhelt vagy a védő indítványozta [*Be. 88. § (3)–(4) bekezdés*].

A gyermekbarát igazságszolgáltatás érvényesülése érdekében előremutató rendelkezés, hogy a *Be. 87. §-a* alapján a bíróság, az ügyészség és a nyomozó hatóság elrendelheti, hogy az eljárási cselekményen *igazságügyi pszichológus szakértő* is jelen legyen [*Be. 87.§ (1) bekezdés b) pont ba) alpont*], aki mind a hatóság, mind a tizennyolc év alatti tanú részére szakszerű támogatást tud nyújtani a kihallgatás során, illetve segíthet az életkorukhoz igazított kérdések feltevésében.

A törvény továbbá még a különleges bánásmódot igénylő személyek közül is kiemeli a *nemi élet szabadsága és a nemi erkölcs elleni bűncselekmények sértettjeit*, akik számára a fentiek

³⁰ FENYVESI–HERKE–TREMEL: *Kriminálisztika*, Ludovika Egyetemi Kiadó, Budapest, 2022. 18. fejezet, Terhelt, tanú, sértett kihallgatása (szerző: Elek Balázs) 480. o.

mellett további különös garanciákat biztosít a törvény [Be. 89. § (1)–(5) bekezdés], melyek közül kiemelendő, hogy:

- a) a sértettet csak vele azonos nemű személy hallgathatja ki,
- b) a sértett kihallgatásánál a terhelt és védője személyesen nem lehet jelen,
- c) a vádemelés után a bíróság a sértett kihallgatását csak kiküldött bíró vagy megkeresett bíróság útján végezheti el,
- d) a nyilvánosságot ki kell zárni a tárgyalásnak arról a részéről, ahol a sértett részvétele kötelező,
- e) amennyiben a tizennegyedik életévét be nem töltött sértettet a nyomozás során kihallgatták és a kihallgatásáról kép- és hangfelvétel készült, a bíróság a tárgyalási szakban mellőzheti a sértett tanúként történő kihallgatását.

Kifogásolható azonban, hogy e fenti, fokozott elvárásnak nem kell megfelelni például a testi sértés, a kiskorú veszélyeztetése, avagy a kapcsolati erőszak bűncselekményei esetén, holott a pszichológiai és krimináltaktikai okokból erre szükség mutatkozna.³¹

Általános szabályként a tizennegyedik év alatti sértett/tanú kihallgatásának módját illetően az új Be. a büntetőeljárás egészére vonatkozóan általános szabályként a telekommunikációs eszközök (telefonkonferencia, videokonferencia) használatát írja elő a Be. 122. § (1) bekezdés a) pontjában.

Tanúvédelmi szempontból jelentős új rendelkezés volt, hogy a telekommunikációs eszköz használata során az eljáró bíróság, ügyészség vagy nyomozó hatóság elrendelheti, hogy a különleges bánásmódot igénylő személy az eltérő helyen jelen lévő terheltet ne láthassa, illetve hallhassa, illetve elrendelheti az érintett személyazonosságának megállapítására alkalmas egyedi tulajdonságok technikai eszközzel történő torzítását is [Be. 124. § (5) bekezdés és 126. §].

Nem lehet azonban eléggé hangsúlyozni, hogy a törvényi garanciák mellett legalább olyan fontos, hogy a tanúkihallgatást végző személy rendelkezzen megfelelő empátiával és kellő szakértelemmel ahhoz, hogy a gyermeket hatékonyan és kímélten tudja kihallgatni. Az ilyen tevékenységet végző személyek továbbképzése továbbra is kulcsfontosságú, már csak azért is, hiszen „a gyermekkorú tanúkról elfogadott az irodalomban, hogy befolyásolhatóságuk fokozott mértékű, féltékenyek, és a kihallgatás is riasztóan hat rájuk”.³²

III. Tizennegyedik életév alatti tanú a bizonyítási eljárásban

III.1. A bizonyítási eljárás nehézségei

„A bíróság észszerű meggyőződését kialakító adatok, tényezők, bizonyítási eszközök között a *vallomás* gyakorlatilag rendkívüli jelentőségű. A vallomás mérlegelésénél a bizonyító adatok értékelésének általános kérdésein túlmenően, a végbement

pszichikus folyamat elemzése alapján a vallomástétel tudati folyamatában közreható tényezők mérlegelésének néhány sajátos kérdését is meg kell vizsgálni. A vallomás mérlegelésénél a bíróság végigköveti és ellenőrzi a büntetőjogilag releváns jelenségről eredetileg szerzett tudomás keletkezésének, megőrzésének és közlésének pszichikai folyamatát és az eljárás egyéb adatainak segítségével kiküszöböli a vallomás kialakulását befolyásoló azon tényezőket, amelyek nem az eredeti tudomásszerzés, hanem egyéb körülmények folytán hatnak.”³³

A bírósági bizonyítás során kiemelkedő szerephez jut a személyi bizonyítékok körében a *tanúvallomás*. A megértés határai rendkívül képlékenyek, számos érzelmi, szociális, értelmi tényező befolyásolja mind szubjektív, mind objektív síkon. A téma fontosságát adja elsősorban az is, hogy a tanúvallomás, mint bizonyítási eszköz alkalmazásával annak eredményeként milyen ítéletet hoz a bíró. A jogerős bírói ítélet nem elhanyagolandó, hiszen az végrehajtható és nem mindegy, hogy mi az ítélt dolog.

A bizonyítási eljárás speciális megismerési folyamat, amelynek során a bíróság tudomást szerez azokról az adatokról, információkról, és tények tartalmáról, amelyek a hatáskörébe tartozó ügy eldöntéséhez elengedhetetlenek. A megismerés központi elemét olyan múltbeli tények vagy események képezik, amelyek minden esetben konkrét módon, azaz esetről esetre egyedi módon jelennek meg és a feltáró számára ismeretlenek. A bíróságon zajló megismerő tevékenység és így a múltfeltárás célja, hogy a jogvita elbírálására irányadó anyagi jogi szabályok alkalmazásához elengedhetetlen adatokról és tényekről szerezzen tudomást.³⁴

Az igazságszolgáltatás a büntetőigény érvényesítése során kénytelen azzal az összetett nehézséggel szembesülni, hogy a tényfeltárás során a múlt teljes egészében soha nem rekonstruálható. További nehézség az is, hogy a tényállás helyességének ellenőrzése tisztán objektív módszerekkel nem lehetséges és az igazság megállapításában az emberi ítélőerő, a szubjektum szerepe nem helyettesíthető és még torzító hatású lehet, ami gyermekek kihallgatása esetén sokszorozódhat is.³⁵

A büntetőjogi feltárásnak a múlt teljes megismerése nem célja, hiszen a lezajlott események szempontjából éppen a relevancia adja a választ arra, hogy melyek azok a tények, amelyek a büntető anyagi és eljárásjogi szabályok szempontjából jelentős *mértékűek* és ekként a bizonyítás tárgyát alkothatják. Időnként viszont éppen ezen releváns tények igazolásának módja jelenti a legnagyobb problémát. Különösen igaz ez a gyermekbarát igazságszolgáltatás rendszerében, amelyben a nyomozó hatóságok elsődleges célja sokszor ellentétes a gyermek kíméletét előíró kihallgatással.³⁶

A gyermekek sérelmére elkövetett bűncselekmények esetén a közvélemény szinte az azonnali felderítést, az elkövetők mielőbbi szigorú büntetőjogi felelősségre vonását várja el, hiszen ezek, az elfogadott erkölcsi és társadalmi normákkal össze-

33 ELEK Balázs: *A vallomás befolyásolása a büntetőeljárásban*, Debrecen, TKK, 2008. 14. o.

34 Kúria: Az ítéleti bizonyosság elméleti és gyakorlati kérdései. Büntető-Közigazgatási-Munkaügyi és Polgári Kollégiumai, Joggyakorlat-elemző Csoport, Összefoglaló vélemény, Budapest, 2017, 16. o. https://www.kuria-birosag.hu/sites/default/files/joggyak/osszefogl_velemeny_iteleti_bizonyossag.pdf (letöltés: 2021.02.14.).

35 KIRÁLY Tibor: *Büntetőeljárás jog*, Osiris Kiadó, Budapest, 2000., 218. o.

36 KUHl i. m. (2022. július 21. pdf letöltés).

31 LENCSE Balázs: Specifikus védelmi szükséglet, avagy a különleges bánásmód az uniós normáktól az új büntetőeljárás kódexig. *Büntetőjogi Szemle*, Budapest, 2018/2. 74. o.

32 GÖDÖNY József: *Bizonyítás a nyomozásban*, Budapest, KJK, 1968., 232. o.

egyztethetetlen, kegyetlen cselekmények a felnőtt társadalom tagjait mélyesen felháborítják. A gyermekektől származó tanúvallomás rendkívüli jelentőséggel bír ezeknél a sok esetben nagy tárgyi súlyú és súlyos törvényi fenyegetettségű bűncselekmények elkövetőinek felelősségre vonásában és ennek megszerzéséhez nélkülözhetetlen a szakmai felkészültség, a kellő empátia és a bírói tapasztalat.³⁷

A tizennegyedik életévét be nem töltött személy a büntető-eljárásban lehet:

- a bűncselekmény sértettje,
- bűncselekmény törvényi tényállását megvalósító gyermekkorú – kivéve a Btk. 16. §-ában foglalt bűncselekmények – elkövetői,
- „egyszerű tanú”, vagyis akinek a bűncselekménnyel kapcsolatban bizonyítandó tényről van tudomása.

A törvényhozó számára alapvető célként fogalmazódott meg, hogy a gyermek szempontjából – akár terheltként, tanúként, vagy sértettként is kerül be az igazságszolgáltatásba – megvalósuljon kímélete, és a kihallgatásával együttjáró negatív pszichés megterhelés (stresszhatás) a lehető legkisebb és legszükségesebb mértékben érvényesüljön, elkerülve ezzel a fiatalok személyiségfejlődésében bekövetkező káros folyamatokat.

Láthattuk a II.3. részben, a jogszabályi rendelkezések ismertetésekor, hogy a Be.-ből is az következik, hogy lehetőleg kerülni kell a gyermekek kihallgatását, elsősorban a kíméletük miatt.

Gyakorta előfordul azonban, hogy a gyermek tanú vallomása adja az egyetlen közvetlen bizonyítékot a terhelt bűnösségének bizonyítására és vallomásuk nélkül a közvetett bizonyítékok nem alkotnak olyan zárt láncot, amely a bűnösség megállapításához elegendő,³⁸ ezért ilyen esetekben nem mérhető kihallgatásuk.

III.2. A „Barnahus” módszer és az „NICHD-protokoll” röviden

A „Barnahus” izlandi szó, jelentése: gyerekház. Izlandon az igazságszolgáltatás és a gyermekvédelem régóta szorosan összekapcsolódik és együttműködik. Ezzel a módszerrel a szexuális bűncselekmények kiskorú sértettjeinek próbálnak segítséget nyújtani úgy, hogy kihallgatásuk empátikus meghallgatássá szelídüljön. A Barnahus az Amerikai Egyesült Államokban működő Gyermekképviselői Központ (CAC) elképzeléseit kívánta beépíteni a saját modelljébe, de tovább is lépett rajta, mivel a CAC-modell nem része az amerikai igazságszolgáltatásnak, bár szorosan kapcsolódik hozzá azért, hogy felkészíti a gyermeket a bíróság előtti vallomás megtételére, de a CAC nem került bele az eljárás folyamatába.³⁹

A jogalkotó a gyermekek kihallgatása során 2021. január 1. napjával lehetővé tette az ún. „Barnahus” módszer alkalmazhatóságát a büntetőeljárásban. A magyar jogrendszerbe a gyermekek kíméletét biztosító meghallgatás lehetőségét a gyer-

mekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. törvény (Gyvt.) vezette be 2019. január 1. napjával.

2016 novemberében nyílt meg a szombathelyi Barnahus-szolgálat a Vas megyei TEGYESZ épületében. Az első években pilotprogramként működött, kipróbálva bizonyos módszereket, eljárásokat és párhuzamosan érzékenyítve és edukálva mind a gyermekvédelem, mind az igazságszolgáltatás hazai szakembereit a Barnahus-modellről. 2019. január 1-től az 1997. évi XXXI. törvény a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról (Gyvt.) a 61. paragrafusban legitimmé tette a szombathelyi Barnahus-szolgálat működését, így a szolgálat 2019. január 1-től kizárólag hivatalos kirendelésre végez Barnahus-vizsgálatokat.

A Be. 87. § (1) bekezdés b) pontjának ba) és bb) alpontja tulajdonképpen ezt a meghallgatást kodifikálja, amikor rögzíti, hogy a bíróság, az ügyészség és a nyomozó hatóság a tizennyolcadik életévét be nem töltött személy részvételét igénylő eljárási cselekmény esetén elrendelheti, hogy az eljárási cselekményt igazságügyi pszichológus szakértő vagy a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló törvény előbb említett rendelkezésében meghatározott szolgáltatást végző, vagy jogszabályban meghatározott más szaktanácsadó közreműködésével hajtják végre.⁴⁰

A módszer alapvetően két módon törekszik a gyermek kíméletére. Egyrészt a meghallgatást bonyolító gyermekvédelmi és a büntetőeljárásban érintett szervek közötti együttműködés, a meghallgatásról készült felvétel eredményeképpen a párhuzamos eljárások és így a meghallgatások száma csökkenthető. Másrészt magát a meghallgatást egy (a gyermekvédelmi eljárás keretében a gyermek számára már jellemzően ismert) gyermekvédelmi szakember vagy pszichológus, a gyermek számára megfelelő környezetben és érthető kommunikációs módszerekkel végzi. A büntetőeljárásban eljáró szerv tagja a kihallgatás menetét a gyermekvédelmi szakemberrel történő kommunikáció útján és nem közvetlenül a gyermekkel kommunikálva irányítja. Lényeges, hogy a Barnahus módszerrel folytatott meghallgatás egy eljárási cselekmény, nem pedig szakértői vizsgálat. Ennek megfelelően az eljárási cselekményt a büntetőeljárást folytató szerv folytatja le, irányítja, a meghallgatás során közreműködő szakértő vagy szaktanácsadó egyfajta tolmácsként jár el. Az eljárási cselekmény jogszerű végrehajtásáért (az azon részt vevő személyek megjelenésének, jogai gyakorlásának biztosításáért), valamint rendjének megtartásáért az eljárási cselekményt folytató szerv felel. Az eljárási cselekményen közreműködőként igazságügyi pszichológus szakértő – akinek a szakértői tevékenysége ebben az esetben maga a közreműködés – vagy kizárólag a Gyvt. szerinti szolgáltatást nyújtó személy lehet, aki szaktanácsadóként járhat el.⁴¹

A Barnahus módszer kapcsán szólnunk kell az „NICHD-protokollról”, mely nem jelent mást, mint azt, hogy a Barnahus intézményekben a gyermekek kihallgatása bizonyítékokon alapuló, nemzetközi (NICHD) protokoll alapján történik. A módszert már több mint tizennyolc országban alkalmazzák, és ezen tapasztalatok alapján – többek között Barnahus-házakban – végzett kutatások azt mutatják, hogy a protokoll

37 KULCSÁR i. m. 87. o.

38 MAKAI Lajos: A gyermekkorú tanú kihallgatása a büntetőeljárásban. *Rendészeti Szemle*, 2008.7–8. sz. 107. o.

39 KISS Anna: A kiskorú sértettek a büntetőeljárásban. *Ügyészségi Szemle*, 2021/2., 83–84. o.

40 HIRTILING Ibolya: Gyermekkihallgatás a büntetőeljárásban, a „Barnahus-módszer” bevezetése. *Magyar Jog*, 2022/4., 236–237. o.

41 Nagykomentár a büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvényhez.

használata részletesebb és megbízhatóbb vallomásokat eredményez, mint a strukturálatlan kihallgatások. Az így végzett kihallgatás elején a kérdező – korának megfelelően – emlékezteti a gyermeket, hogy mennyire fontos, hogy a beszélgetés során végig igazat mondjon. Az NICHD-protokoll alapján folytatott kihallgatások lényege pedig, hogy nagyrészt nyitott kérdésekből állnak, direkter kérdések csak az interjú végén hangzanak el, azt követően, hogy a gyermek kimondta a bántalmazás megtörténtét.⁴²

A „NICHD-protokoll” igen nagy előnye, hogy figyelembe veszi a három és tizenhét év közötti gyermekek kognitív, nyelvi és érzelmi fejlődését. Ezt egy lépésről lépésre megvalósuló terv segítségével éri el, lefedve a kihallgatás teljes szakaszát. A protokoll NICHD általi folyamatos tudományos visszaellenőrzése, értékelése azt mutatja ki, hogy a nyílt végű, nem kérdező felkérések, meghívások a történet elmondására pontosabb és szennyezés nélküli – azaz befolyásolásmentes – információkat eredményeznek a kihallgatás során.⁴³

A gyermek kihallgatásának a helyére is ad eligazítást több jogszabályunk. Az általános szabályokat a különleges bánásmódot igénylő személy részvételét az eljárási cselekmény elvégzésére szolgáló rendőrségi helyiség kialakításáról, működtetéséről és a használata ellenőrzéséről szóló *13/2018. (VI. 12.) IM rendelet* fogalmazza meg.

Ezen rendelet rögzíti, hogy a gyermekeket a *különleges meghallgatóhelyiségben* kell kihallgatni, amelyet úgy kell kialakítani, berendezni, felszerelni, hogy az életkortól és nemtől függetlenül igazodjon a különleges bánásmódot igénylő személy szükségleteihez, segítse elő a gyermekek jogaik gyakorlását, kötelezettségeik teljesítését, erősítse lelki és fizikai biztonságérzetüket. A minden megyei rendőrkapitányságon kötelezően működtetendő különleges kihallgatószoba ma már a korábbiakhoz képest jóval naturálisabb, semlegesebb. A gyermekkihallgatásban jártas pszichológusok álláspontja szerint a külön játszószarkot egy paravánnal el kell választani, amely egyértelműen arra utal, hogy ha szükség is van a kihallgatott gyermekkel egy szorongásoldásra, a kihallgatás előtt a kihallgatási szituáció okozta feszültség oldására, akkor is éreztetni kell vele, hogy a kihallgatása megkezdésekor ez a szakasz lezárul, a játék helyzetnek vége és a játszószark bezárulását követően egy asztalhoz kell leültetni a gyermeket és itt kell az ügyre vonatkozó lényeges tényekre a kihallgatást elvégezni. Ezzel gyakorlatilag azt kell hangsúlyozni, hogy a fantáziatévékenység, a játék befejezését követően a rendőrségi kihallgatás már egy komoly cselekmény.⁴⁴

A rendőrség nyomozó hatóságainál létesítendő gyermek-meghallgató szobák kialakításáról szóló *32/2011. (XI. 18.) számú KIM rendelet* a tizennegyedik életévét be nem töltött terhelt vagy tanú, valamint a különleges bánásmódot igénylő sértett meghallgatására szolgáló rendőrségi helyiség kialakításáról és ellenőrzéséről szóló *34/2015. (XI. 10.) IM rendelet* hatályon kívül helyezte, – részben – új rendelkezéseket veze-

tett be a meghallgatószobákkal kapcsolatban, melyek 2015. november 12-től léptek hatályba.

A szabályozás lényege, hogy a tizennegyedik életévét be nem töltött terhelt vagy tanú, valamint a különleges bánásmódot igénylő sértett meghallgatására ezekben a kialakított különleges szobákban kerüljön sor. A helyiségeket úgy kell kialakítani, berendezni és felszerelni, hogy az – nemtől és életkortól függetlenül – igazodjon a tizennyolc év alatti terhelt, tanú és különleges bánásmódot igénylő sértett speciális szükségleteihez, lelki és fizikai biztonságérzetét erősítse. Biztosítani kell kép- és hangfelvétel készítésére és rögzítésre alkalmas technikai eszközök felszerelését.⁴⁵

A kép- és hangfelvétel rögzítésére alkalmas technikai eszközök elhelyezésének lényege, hogy lehetőség szerint a gyermek a büntetőeljárás során csak egyszer kerüljön kihallgatásra, hiszen a felvétel a bizonyítékok része, ezáltal később a tárgyaláson is felhasználható, amivel elkerülhető – különösen sértett-tanúként – a másodlagos viktimizációjuk.

A törvény előírásaiból is következik, hogy a gyermekek bírósági eljárásban, tárgyaláson történő kihallgatását lehetséges körben kerülni kell elsősorban a kíméletük miatt. Ebben az esetben a tárgyaló bíró a gyermek nyomozás során tett vallomásaira támaszkodhat, amit a nyomozó hatóság előtt tett meg. Azonban ilyenkor is ismerni kell azokat az alapvető életkori sajátosságokat és elsősorban az életkori jellemzőkből adódó lehetséges hibaforrásokat, amelyek a vallomásukban előfordulhatnak. Előfordulhat, hogy ennek ellenére mégis szükséges kihallgatni a gyermeket, azonban ilyenkor fokozottan kell ügyelni azokra a sajátosságokra, amelyeknek az ismerete a kihallgatásukhoz elengedhetetlen.⁴⁶

Mindezekre tekintettel fejlődésüknek ismerete elengedhetetlen ahhoz, hogy a kihallgatásuk sikeres, vallomása felhasználható legyen a hatóság számára.

III.3. A tizennegyedik életév alatti tanúk kihallgatási sajátosságai

A pszichológusok egy része szerint a felnőttek mindig is vonakodtak attól, hogy hitelt adjanak a kisgyerekek szavainak, de a bírák, ügyészek, ügyvédek is egyaránt fenntartással vannak a gyermekek tanúvallomásának megbízhatóságával kapcsolatban. Egyes pszichológusok azt hangoztatják, hogy a gyermekek befolyásolhatóak, nem tudják megkülönböztetni a látszatot a valóságtól, hajlamosak szexuális eseményekről fantáziálni. A gyerekek vallomásaira vonatkozó aktuális vita középpontjában két kérdés áll: mennyire pontos a különböző életkorú gyerekek emlékezete, és mennyire hajlamosak befolyás hatására megváltoztatni emlékeiket.⁴⁷

Tremmel Flórián ebben a tekintetben egyenesen azon az állásponton van, hogy gyermek vallomása alapján senki nem ítéltethető el.⁴⁸

42 BATTÁ JÚLIA DÓRA: Némajáték a büntetőeljárásban: a tizennyolcadik életévét be nem töltött tanú kihallgatásának sajátosságai; *JUR.A*, 2022/3. 107–120. o.

43 NAGYGYÖR CSILLA: A gyermekek kihallgatása a nyomozások során, *Belügyi Szemle*, 2022/8., 1662. o.

44 SZATMÁRI ADRIENN: *A különleges bánásmódot igénylő sértettek meghallgatásának bűnműködési lehetőségei és tapasztalatai a rendőrségi eljárásokban*. A bűnműködés és bűnmegelőzés rendészettudományi tényezői Pécs XXI. kötet (2019).

45 34/2015 (XI. 10.) IM rendelet a 1.§ (1–3) bekezdés a tizennegyedik életévét be nem töltött terhelt vagy tanú, valamint a különleges bánásmódot igénylő sértett meghallgatására szolgáló rendőrségi helyiség kialakításáról és ellenőrzéséről.

46 ELEK BALÁZS (2008) i. m. 75–80. o.

47 MICHAEL COLE – SHEILA R. COLE: *Fejlesztélektan*, Osiris Kiadó Budapest, 2006., 354 o.

48 TREMMEL FLÓRIÁN: *Bizonyítékok a büntetőeljárásban*, Budapest–Pécs, Dialóg Campus 2006.

A tizennégy életévet el nem érő korú tanút az eljárási cselekményre közvetlenül idézni nem lehet, *őt a gondozását ellátó nagykorú személy útján kell idézni*, melyet a törvényes képviselőjével is közölni kell. Előfordulhat ugyanis, hogy ez a két pozíció egymástól elválik. A gondozó az a nagykorú személy, aki a tizennyolc év alattiak ellátásáról ténylegesen gondoskodik pl. nevelőszülőnél elhelyezett gyermek gondozását nevelőszülő látja el, míg törvényes képviselőjét a gyermekvédelmi gyámja.

Speciális szabály, hogy a gyermekkorú tanú meghallgatásán jelen lehetnek a hatóság tagjain kívül a gyermekkorú tanú érdekében eljáró *segítők* (törvényes képviselő, meghatalmazott képviselő) is. A gyermeki sajátosságok tekintetében fontos garanciális követelmény a tizennegyedik életév alatti tanú kihallgatásánál *törvényes képviselőjének, gondozójának kötelező jelenléte*, hiszen ő látja el a gyermek képviselőjét, és nem utolsósorban – általában – ő jelenti a gyermek számára a legfőbb bizalmi személyt. A törvényes képviselőnek az eljárás során nem arról van döntési jogosultsága, hogy egyáltalán tegyen vagy ne tegyen a gyermekkorú vallomást, hanem arról, hogy van-e mentességi joga vagy sem, hiszen a mentességi jog fennállásáról való döntés egy tizennégy év alatti gyermek képességein túlmutat.

Az évtizedek alatt a törvényes képviselő szerepe fokozatosan változott, míg eljutott a jogalkotó odáig, hogy a „jelen lehet” helyett „aktív részvétel” ír elő a büntetőeljárásban részére. A bírói gyakorlat mára már egységes abban, hogy amennyiben a gyermekkorú személy kihallgatásakor a vallomástétel megtagadásának jogára történő figyelmeztetés után a törvényes képviselő erre vonatkozó nyilatkozatát nem szerzik be, a gyermek vallomása bizonyítékként nem értékelhető.⁴⁹

Ezen garanciális szabályt, vagyis a törvényes képviselő jelenlétének fontosságát igazolja az alapvető jogok biztosa által vizsgált *AJB-2324/2012. számú ügy* is, ahol az alapvető jogok biztosa megállapította, hogy sérült a gyermek védelméhez és gondoskodáshoz, valamint tisztességes eljáráshoz való joga, mivel a rendőrkapitányság nyomozói a fiatal korú sértettet úgy hallgatták ki a kórházi ágyában, hogy szüleit a kihallgatás idejére kiküldték a kórteremből, akik a sértett ágyától kb. öt méterre, a kórterem ajtajában álltak meg. A nyomozó hatóság a kihallgatási jegyzőkönyvben nem tüntette fel a szülőket jelenlévőként, azonban a nyomozó hatóság – teljes mértékben téves álláspontja – szerint nem sérültek a jelenléttel kapcsolatos jogok, mivel az ajtóban állva is nyomon követhették az eseményeket.

A gyermekek életkori sajátosságai – mind érettségbeli, mind büntetőjogi szempontból –figyelembevételével kihallgatása esetén a *hamis tanúzás következményeire való figyelmeztetést mellőzni kell, mivel nincs a hamis tanúzásért büntetőjogi felelősségük, ehelyett az igazmondásra kell figyelmeztetni, ügyelve arra, hogy a kiskorú megértse a kioktatást*.

A fentiekben túlmenően a *tanúzási figyelmeztetésnek* és arra adott válasz *jegyzőkönyvben történő rögzítésének* elmaradása miatt a vallomás bizonyítékként nem vehető figyelembe [Be. 177. § (2) bekezdés].

A gyermek emlékezetének jellemzője, hogy – amennyiben az *eseményhez közeli időpontban* számol be az általa átéltekről – megbízható és pontos is, azonban fontos sajátosságuk, hogy

kevesebb emlékképpel rendelkeznek, és közel sem biztos, hogy az a fontos nekik, ami a felnőtteknek, és azt jegyzik meg az eseményről, amit általában egy felnőtt jegyezne meg adott helyzetben.

Az eljárás során a gyermek idegen emberekkel, ismeretlen helyzetekkel, és sajátos jogi nyelvezettel találkozik – nemegyszer érdeklentétkben az általa szeretett személlyel –, akik minél több, pontosabb és megbízhatóbb információt szeretnének tőle kapni. Mindez egyszerre befolyásoló és stresszkelető is egyben. Ezért nagyon fontos a *helyzet átlátása és a gyermek minden körülmények közötti elfogadó támogatása*.

A kihallgatást végző részéről nagyon fontos *megnyugtató, kiszámítható légkör* biztosítása, a jó kapcsolat kialakítása, a bizonytalansági tényezők csökkentése. A gyermek feszültségoldását segíti, ha a kihallgatást végző személy megértően, elvárásoktól mentesen áll hozzá, jóindulatú és támogató vele.

Már a bevezető beszélgetés során empátiás, de határozott fellépéssel, a visszafogott és nem túl bizalmaskodó hangnemen megteremthető az a légkör, melyben a gyermek feloldódik és együttműködővé válik. A kihallgatásra való alapos felkészülés és a kihallgatási stratégia megtervezése rendkívül fontos. Figyelemmel kell lenni a kihallgatott korára, értelmi, érzelmi fejlettségi szintjére, tisztában kell lenni azzal, hogy mit akarunk megtudni és azzal is, hogy milyen és mennyi információ várható tőle.⁵⁰

III.4. A gyermekek vallomásának befolyásolhatósága

Ahhoz, hogy a tanú befolyásmentes vallomást tegyen, feltétel a helyes kihallgatási technika. A nem megfelelő kérdezési mód ugyanis a gyermekek fejében lévő információ torzulásához vagy helytelen előadásához vezethet. Számtalanszor előfordul, hogy a gyermekektől többször kéri, hogy mondják el újból és újból a „történetüket”, befolyásoló kérdéseket tesznek fel, ezzel afelé terelik őket, hogy hamis állításokat tegyenek. Az angol-amerikai modellnek tekinthető ún. ügyféli perben, amikor a kérdező keresztkérdéseket tesz fel, megtévesztő, hamis sugallatokat ad a történetekkel kapcsolatban a gyermeknek. Ezzel összekeveri emlékeit, mellyel egy ún. „hibrid emlék” jöhet létre, ami meggátolhatja az eredeti emlék előhívását.⁵¹

Ilyen hibák a mi eljárási rendszerünkben is előfordulhatnak, amikor a tizennégy év alatti tanúknak *érthetetlen, megtévesztő vagy rávezető kérdéseket* tesznek fel. Az is előfordulhat, hogy a gyermek emlékszik a felnőtt sugallataira, és arra is, ami valójában történt, de nem tudja megmondani, hogy melyik emlék az eredeti. Természetesen a szuggesztív és sugalmazó kérdésekkel nemcsak a gyermekek, hanem a felnőtt korú tanúk is befolyásolhatóak, az azonban leszögezhető, hogy a kisgyermekek különösen érzékenyek a befolyásolásra korlátozott emlékezeti képességük, általános, valamint a jogi eljárások ismeretének hiánya miatt és azért is, mert rendszerint próbálnak a felnőttek elvárásainak megfelelni.⁵²

Az egyik legveszélyesebb és sajnos előforduló hiba a kihallgatást végző előítélete vagy elfogultsága az adott történettel

50 KULCSÁR i. m. 89. o.

51 M. COLE–S. COLE i. m. 354. o.

52 KULCSÁR i. m. 88. o.

49 Pécsi Ítéletábra Bf.9/2022/18. számú ítéletének [12]–[22] bekezdése.

kapcsolatban, pl. ha meg van győződve róla, hogy szexuális bántalmazás történt és mindenképpen e hipotézis megerősítésére próbál bizonyítékot szerezni. Hiba az is, ha a kihallgató ugyanazt a kérdést teszi fel többször, azt eredményezve, hogy a gyermek úgy érzi, azért kérdezik tőle még egyszer ugyanazt, mert hibásan válaszolt és az eredeti válaszát ennek hatására megváltoztathatja.⁵³

Olyan eset is előfordul, hogy a bíróság által kirendelt pszichológus szakértő valószínűsíti azt, hogy bűncselekmény csak a gyermek képzeletében történt meg, vagy éppen más személy ráhatása, befolyásolása áll a háttérben, de előfordulhat az apa vagy a nevelőapa iránti bosszú feltételezése is a gyermek által elmondottakat jelentősen torzítva, vagy éppen hanyagolva.⁵⁴

Jellemző a tizennégy életév alatti tanúknál a *forrásmegfigyelési hiba*: az iskoláskor alatti nem tudja, hogy a saját emlékképe-e, vagy tévében látta, esetleg beszéltek róla, vagyis összekeverik a valóban megtörtént események emlékeit azokkal, amelyeket csak álmodtak, gondoltak, vagy amiről kérdezték őket.

A gyermek meg szeretne felelni a kihallgatójának, ezért *értelmetlen kérdés feltevése esetén is válaszol*, többször megismételt kérdés esetében úgy érzi, hogy korábban biztosan rosszul válaszolt és ellenkező választ fog adni. Nemelegyszer okoz az átélt trauma nála amnéziát, ami miatt nem tud róla beszélni, vagy nem emlékszik a dolgokra. Ilyenkor el kell telnie egy kis időnek ahhoz, hogy emlékképei visszajöjjenek, és tudjon róluk beszélni.⁵⁵

Nagyon egyszerűen kell fogalmazni, olyan nyelvezettel, amit biztosan megért, és ami igazodik szókincséhez és életkorához. Biztosítani kell arról, hogy nem baj, ha nem tud válaszolni, vagy nem emlékszik valamire. Fontos a nyitott kérdések feltétele és a szabad felidőzés biztosítása, a gyermek befolyásolásának elkerülése. Eldöntendő és zárt kérdésekkel ugyanis befolyásolhatjuk őket, ezért azokat csak a meghallgatás végén tanácsos feltenni.

A kérdésekben ne legyen új információ és a gyermek szavahihetőségét ne kérdőjelezze meg a kihallgató, mint ahogyan korábbi vallomásra sem tanácsos utalni. *Kerülni kell a szuggesztív kérdések feltevést és azt is, hogy a kihallgató személy többször megerősítse a gyermek választát.*

A tizennégy év alattiak tanúvallomásai során a befolyásolás elkerülése végett érdemes elősegíteni a *szabad elbeszélést* az úgynevezett „léptető” technikával, ami azt jelenti, hogy konkrét esemény behatárolása után a gyermeket arra kéri, hogy kezdje mondani, hogy „Mi történt?”, a továbbfolytatást pedig továbbgördítik az „És aztán mi történt?” kérdéssel, amely illeszkedik a gyermek lineáris gondolkodási menetébe anélkül, hogy kiköccsenné abból, lehetővé téve minél több szabadon elmondott információ begyűjtését.⁵⁶

Kihallgatásuk esetében jelentős szerepet kap a teljes és pontos információszerzésben a *megfelelő interjú típus* kiválasztása, hiszen a klinikai pszichológia más interjú típusokat is ismer a kognitív interjú mellett. A szabad visszaemlékezés

és elbeszélés technikáját együttesen szükséges alkalmazni speciális kérdésekkel kiegészítve a teljesség és pontosság növelése érdekében.⁵⁷

Összefoglalva megállapítható tehát, hogy meghatározott feltételek mellett, szűkre szabottan ugyan, de mégis, a tizenegyedik életévet be nem töltött személynek is van tanúzási kötelezettsége, hiszen az eljárási törvényünk a tanúskodási képességet nem köti meghatározott életkor eléréséhez. Az ilyen korú tanú kihallgatása bizonyosan feltételezi, hogy rendelkezik az értelmi-érzelmi-intellektuális fejlettség egy meghatározott szintjével, az emlékező funkció és múltbeli események felidőzésére és kifejezésére irányuló képesség olyan fokú meglétével, amely lehetővé teszi, hogy a vallomás felvehető és bizonyítási eszközként felhasználható legyen.⁵⁸

A gyermek kihallgatásával beszerezhető bizonyíték nagyon értékes, ezért figyelemre méltó Hans Joachim Schneider német kriminológus és viktimológus professzor szerint az a vélekedés, miszerint a befolyásolhatóság és a fokozott képzelőerő valamennyi gyermek általános jellemvonása, azt a pszichológiai kutatások nem, vagy csak alig támasztják alá. Pszichológiai kutatások alapján, a 6 éven aluliak esetén a hamis vádaskodás rátája 2% alatti, a 6–14 éves korosztályban pedig 8%-os. A gyermek elsődleges, befolyásmentes spontán előadását lehet a legmegbízhatóbb információforrásnak tekinteni, ezért különösen fontos, hogy megfelelő képzettségű emberek a megfelelő technikával hallgassák meg.⁵⁹ Egyértelműen megállapítható, hogy a feltett kérdések minősége, mikéntje, és a kérdező technikája nagyban megalapozzák a tizennégy év alatti tanú kihallgatása befolyásolásának kérdéskörét.⁶⁰

IV. Összegzés – Záró gondolatok

A dolgozatom végére érve összefoglalóan megállapítható, hogy a hazai büntetőeljárás a különleges bánásmód intézményével elindult a megfelelő irányba, azonban a jogintézmény megfelelő működéséhez több kötelező szabály szükséges, illetve a jogi és intézményi infrastruktúra fejlesztésében is szükséges intézkedéseket tenni.

A Gyermekjogi Egyezmény alapvető 3P („Provision, Protection, Participation”) elve, mely magyarul a gondoskodás-ellátás, védelem és részvétel kötelezettségét fogalmazza meg, létrehoz egy közös felelősségvállalást a szülő és tágabb értelemben az állam, illetve a társadalom között a gyermekek legfőbb érdekeinek érvényre juttatása céljából. E hármas felelősségi viszonyrendszerben (gyermek-szülő-társadalom/állam) a legfontosabb elvárás, hogy a gyermeki jogokat ne csak mint általános emberi jogot, hanem mint a gyermeki sajátosságokat figyelembe vevő speciális jogosítványokat is ismerjük, és garanciáit biztosítsuk minden szinten.

53 KULCSÁR–PÁSZTOR i. m. 82–92. o.

54 ELEK Balázs: A gyermekek sérelmére elkövetett szexuális bűncselekmények büntetőjogi megítélésének egyes gyakorlati kérdései. *Börtönügyi Szemle*, 22. évf. 4. sz., 2003, 19. o.

55 IGNÉCZI Hajnalka klinikai és mentálhigiéniai szakpszichológus „Személyiségfejlődés” című előadásának jegyzete a PPKE Fiatalok Szakjogász képzéséhez 19. o.

56 KULCSÁR–PÁSZTOR i. m. 82–92. o.

57 KULCSÁR–PÁSZTOR i. m. 82–92. o.

58 HALMOS Krisztina Gyermekvédelem II. jegyzet, a PPKE Fiatalok Szakjogász képzés előadásanyaga 18. o.

59 KÁROLY Zsófia: A gyermekbarát igazságszolgáltatás, <http://gyermekjogikor.wordpress.com/2012/04/25/a> 3. o. (letöltés: 2024. május 1.).

60 SZENTMIKLÓSI-SZABÓ Boglárka: Gondolatok a gyermekkorú tanú kihallgatásának befolyásolhatóságáról, www.debrecenijogimuhely.hu/archivum/4-2011 (letöltés: 2024. május 1.).

Jól látható az az irányvonal, hogy a jogalkalmazó szervek igyekeznek a nemzetközi egyezményekben foglalt elveket és rendelkezéseket, illetve a hazai jogszabály-módosításokat átültetni a gyakorlatba, a gyermekbarát szemlélet is kialakult az igazságszolgáltatásban, azonban nem szabad megállni ezen az úton, tovább kell haladnunk, hogy az elmélet és gyakorlat közötti szakadékot teljes mértékben leküzdjük, és a célkitűzések gyakorlati szinten is megvalósuljanak.

Az igazságszolgáltatásunkban jelentős előrelépések mutatkoztak a gyermekek jogainak elismertetésében és érvényre juttatásában, illetve az abban dolgozók szemléletváltásában és intézményi fejlesztésekben (pl. különleges kihallgatósobák létesítése, „Barnahus” módszer). Sajnos azonban annak ideje, hogy elégedetten hátradőlünk, még nem jött el, ugyanis a gyakorlat területén számos probléma mutatkozik. Gondot okoz, hogy továbbra is hiányoznak az igazságszolgáltatásban dolgozó szakemberek számára az egységes felkészültséget nyújtó, a gyermekbarát igazságszolgáltatás elvárásának megfelelő eljárást biztosító rendszeres oktatások, tréningek, multidiszciplináris képzések, azaz a strukturált felkészítés, illetve – a szerintem szintén fontos tényező – az igazságszolgáltatási rendszerben részt vevő szakemberek, szervezetek együttműködése. Mind a szakemberképzést, mind a szervezetek közötti

együttműködést is hátrányosan befolyásolta 2020–2021. évben a koronavírus okozta veszélyhelyzet is.

A pszichológusok és jogalkalmazók azonos véleményt képviselnek a tekintetben, hogy a gyermekeket a büntetőeljárási tanúkénti kihallgatásuk rendszerint megviseli, sőt bizonyos ügyekben – például a szexuális bűncselekmények sértettjei – pszichésen sérülnek is.

Mindezek tükrében a gyermekek szakszerű és eredményes kihallgatásához kétségkívül nélkülözhetetlennek tűnik a pszichológia tudományának alapvető ismerete. A kihallgatást végzőnek ismernie kell a tanú tudásszerzésével, majd a megszerzett tudás megőrzésével és annak közlésével kapcsolatos törvényszerűségeket, de a tanú vallomásának kialakulását befolyásoló tényezőket is. A jogalkotók és jogalkalmazók együttes felelőssége, hogy a gyermekeket – lehetőség szerint – megóvják az eljárással együtt járó negatív hatásoktól, ami leginkább egy XXI. századi modern, a gyermekek érdekét szem előtt tartó jogi szabályozással és azt helyesen alkalmazni tudó szakemberekkel biztosítható.⁶¹

⁶¹ KULCSÁR i. m. 91. o.